

## ІНТЕРАКТИВНІСТЬ ЯК СПОСІБ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ І НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

*У статті аналізується поняття інтерактивності. Розглянуто різні наукові підходи до визначення інтерактивного навчання. Обґрунтовано необхідність застосування методів інтерактивного навчання студентами педагогічних спеціальностей для подальшого застосування у професійній діяльності.*

**Ключові слова:** інтерактивність, інтерактивне навчання, методи інтерактивного навчання.

*В статье анализируется понятие интерактивности. Рассмотрены различные научные подходы к определению интерактивного обучения. Обоснована необходимость применения методов интерактивного обучения студентами педагогических специальностей для дальнейшего применения в профессиональной деятельности.*

**Ключевые слова:** интерактивность, интерактивное обучение, методы интерактивного обучения.

*In this paper the concept of interactivity is analyzed. Various approaches to a definition of interactive learning are considered. A necessity of applying methods of interactive learning by students majoring in Pedagogics for a further usage in their professional career is substantiated.*

**Key words:** interactivity, interactive learning, interactive teaching methods.

У процесі глобальних змін, що відбулися в Україні впродовж останніх 20-ти років, важливу роль відіграє вища педагогічна освіта. Вона готує майбутніх учителів до життя та професійної діяльності в умовах, що стрімко змінюються, формує сучасне мислення та сприяє утвердженню демократичних цінностей у вчителів нового покоління. Вхідження українського суспільства до європейського та світового освітнього простору вимагає перебудови професійної підготовки майбутніх учителів відповідно до міжнародних стандартів. У контексті Болонського процесу модернізація підготовки майбутніх учителів вимагає оновлення діяльності вищих педагогічних навчальних закладів, у тому числі й педагогічних коледжів, із розумним поєднанням національних надбань світового рівня та кращим європейським досвідом для забезпечення якісної професійної підготовки компетентних фахівців, які зможуть повноцінно виконувати мультифункціональну педагогічну діяльність.

Аналізуючи стан професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Україні, варто виокремити нову ситуацію її розвитку, що зумовлена прийняттям нової редакції Державного стандарту загальної початкової освіти (2011 р.) [2]. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту, розробляючи нові освітні стандарти, передбачає існування базових навчальних програм, а також варіативних програм і підручників [2-4]. Тому винятково важливо враховувати суттєві зміни в підготовці педагогів-професіоналів нового покоління та готувати їх до професійної діяльності з урахуванням тенденцій сучасного розвитку шкільної освіти. Майбутні вчителі повинні орієнтуватися не лише в типових педагогічних ситуаціях, але й уміти організовувати навчальну діяльність молодших школярів в умовах варіативності навчально-виховного процесу в початковій школі на основі використання різноманітних загальнонавчальних технологій, зокрема інтерактивних (*англ. interaction – взаємодія*).

Аналізуючи наукові джерела, слід відзначити, що інтерактивність проходить крізь усю історію педагогічної освіти, але має різні назви, змінює свої методи і форми в залежності від епохи. На нашу думку, витоки інтерактивного навчання можна знайти ще у філософській школі Аристотеля (заснована в 335-334 рр. до н.е.) та його послідовників – перипатетиків (*від грец. περὶπατέω – прогулюватися*). Назва школи походить від звички Аристотеля прогулюватися разом із учнями під час читання лекцій і вести діалоги.

Сучасне поняття «інтеракція» (*від англ. interaction – взаємодія*) виникло в 1975 році. У соціології та соціальній психології воно з'явилося завдяки німецькому досліднику Гансу Фріцу. У педагогічному контексті – це шлях формування творчої особистості; створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу учня, його саморозкриття, самоутвердження; це спільне навчання, в якому вчитель і учні виступають партнерами.

Існують різні підходи до визначення інтерактивного навчання. Деякі вчені виокремлюють його як діалогове навчання. Інтерактивний – означає здатність взаємодіяти чи знаходитися в режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (наприклад, комп'ютером) або ким-небудь (людиною). Отже, інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня. Термін «інтерактивне навчання» використовується також при дослідженні проблем застосування сучасних інформаційних технологій у навчанні, дистанційної форми освіти, використання ресурсів Інтернету, а також електронних підручників, довідників тощо [9, с. 36]. Найбільш містким, на нашу думку, є визначення О. Пометун та Л. Пироженко: «Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці)...» [7, с. 7].

Застосування інтеракції (інтерактивного навчання) у підготовці майбутніх учителів початкової школи сприяє формуванню атмосфери співробітництва та дозволяє навчити майбутнього вчителя стати справжнім лідером дитячого колективу, критично мислити, обґрунтовувати свої рішення, застосовувати

різноманітні засоби інформації, виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншими.

Як стверджує С. Сисоєва, «...практично всі дослідники проблеми інтерактивного навчання відзначають, що для викладачів будь-якого рівня освіти важливі установки на побудову відкритих, доброзичливих відносин з учасниками навчального процесу, вміння використовувати для цього спеціальні соціально-психологічні, дидактичні й особистісні засоби» [9, с. 34].

Як зазначалося раніше, інтерактивне навчання не є новим, адже подібні підходи застосовувалися здавна, а протягом короткого часу в період радянської педагогіки були дуже поширеними в школі (лабораторне та бригадне навчання 20-х років). Перевагами інтерактивних методів навчання є, перш за все, підвищення ККД процесу засвоєння інформації. За даними американських учених, під час лекції студент засвоює лише 5% матеріалу, під час читання – 10%, під час роботи з відео- та аудіоматеріалами – 20%, під час демонстрації – 30%, під час дискусії – 50%, під час практики через дію – 75%, а коли студент навчає інших чи одразу застосовує знання – 90% [9, с. 284]. Тобто, відносно пасивні методи навчання (коли студент лише засвоює та відтворює інформацію) мають значно (у 5-10 разів!) нижчу ефективність, ніж активні та інтерактивні.

На нашу думку, особливо важливим є застосування інтерактивного навчання в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи, коли студент стає не об'єктом, а суб'єктом навчання, відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та розвитку. Це забезпечує внутрішню мотивацію навчання, що сприяє його ефективності.

Завдяки новизні та оригінальності інтерактивних методів при правильній їх організації значно зростає інтерес до процесу навчання. Тому, враховуючи «надзавдання» освіти ХХІ століття, яке український філософ, ректор Київського університету імені Б. Грінченка В. Огнев'юк визначає як сприяння процесу еволюційного формування людини нового типу – “homo educates” (людини освіченої), особлива місія якої полягає в гармонізації свого життя і духовної сфери з буттям світу [5, с. 8], педагогічний колектив Університетського коледжу мету своєї освітньої діяльності вбачає у відповідній підготовці майбутнього спеціаліста, зокрема майбутнього вчителя початкової школи. Як зазначає М. Братко, «університетський коледж – це інноваційний багатопрофільний вищий навчальний заклад I рівня акредитації, який є навчально-науковою складовою університетського комплексу та здійснює професійну підготовку згідно з ОКР «молодший спеціаліст» у поєднанні з наданням повної загальної середньої освіти за спеціальностями, що погоджуються з напрямками підготовки університету» [1, с. 191].

Оволодіння методами інтерактивного навчання в студентів педагогічних спеціальностей Університетського коледжу відбувається на другому курсі під час проходження педагогічної практики, коли студенти дають пробні уроки в школах міста Києва. Педагоги-практики навчають молодих колег методам та ефективності їх застосування на уроках, а також демонструють використання деяких методів під час обговорення й оцінювання пробного уроку. При цьому

звертається увага на те, що методи інтерактивного навчання необхідно застосовувати на всіх уроках, незалежно від предмета.

Теоретично методи інтерактивного навчання поділяють на групові та фронтальні. Групові передбачають взаємодію учасників малих груп (від 2 до 6 осіб), а фронтальні – спільну роботу та взаємонавчання всього колективу. Час обговорення в малих групах складає 3-5 хвилин, виступ – 3 хвилини, виступ у ході фронтальної роботи – 1 хвилину.

Групові методи (навчання у співробітництві або навчання у малих групах) застосовуються у педагогіці з 20-х рр. ХХ ст. Інтенсивні розробки педагогічних технологій цього напрямку розпочалися лише у 70-х рр. [9, с. 100]. Головна ідея навчання у співробітництві – вчитися разом.

1. *Робота в парах* («обличчям до обличчя», «один – два – всі разом»).

Студенти працюють у парах, виконуючи завдання. Парна робота потребує обміну думками і дозволяє швидко виконати вправи, які у звичайних умовах є часомісткими або неможливими (наприклад, обговорити задачу, скласти алгоритм розв'язання, зробити підсумок уроку, взяти інтерв'ю один в одного, проанкетувати партнера). Про результати роботи доповідає один з партнерів.

Означений вид діяльності сприяє розвитку навичок спілкування, вмінню критично мислити, переконувати і вести дискусію, унеможлиблює ухиляння студента від виконання завдання.

2. *Робота в трійках* найкраще підходить для проведення обговорень, обміну думками, підведення підсумків, виокремлення неординарних думок.

3. *Змінювані (ротаційні) трійки*.

Усі «трійки» колективу отримують одне і те ж завдання. Після обговорення один з учасників трійки переходить у наступну, у свою чергу один з учасників цієї трійки – у наступну, де ознайомлює її учасників зі здобутками.

4. *«Два плюс два дорівнює чотири»*.

Дві окремі пари працюють над завданням (вправою) впродовж певного часу (2-3 хвилини), обов'язково знаходять спільний розв'язок, після чого об'єднуються й обговорюють результати. В кінцевому результаті четвірки можна об'єднати у вісімки або перейти до групового обговорення.

5. *«Карусель»*. Студенти розміщуються у два кола – внутрішнє і зовнішнє. Внутрішнє коло – нерухоме, зовнішнє – рухається. Можливі два варіанти використання методу – для дискусії (відбуваються «попарні суперечки» всіх учасників, причому кожен учасник внутрішнього кола має свої власні докази) або обміну інформацією (студенти із зовнішнього кола, рухаючись, збирають дані).

6. *Робота в експертній групі* передбачає розподіл ролей: "спікер" – керівник групи (слідкує за регламентом під час обговорення, зачитує завдання, визначає доповідача, заохочує групу до роботи); "секретар" (веде записи результатів роботи, допомагає при підведенні підсумків та їх виголошенні); "посередник" (стежить за часом, заохочує групу до роботи); "доповідач" (чітко висловлює думку групи, доповідає про результати роботи групи).

7. *«Акваріум»*. Одна мікрогрупа працює окремо (в центрі аудиторії), після обговорення виголошує результат, а решта груп у цей час слухає, не

втручаючись. Після цього групи зовнішнього кола коментують виступ групи, доповнюючи його власними здобутками.

Фронтальні методи:

1. *«Велике коло»*. Студенти сидять колом і по чергово (за бажанням) висловлюються з приводу певного питання. Обговорення триває до того часу, поки є бажання висловитися. Викладач після обговорення може підсумувати сказане студентами.

2. *«Мікрофон»* – це різновид «великого кола». Студенти по черзі у швидкому темпі висловлюються з приводу певної проблеми, передаючи один одному уявний "мікрофон".

3. *«Незакінчені речення»*. Дещо ускладнений варіант «великого кола», що передбачає продовження незакінченого речення ("Отже, можна зробити такий висновок...", "Я зрозумів, що...").

4. *«Мозковий штурм»*. Усі учасники обговорення по чергово висловлюються з приводу певної проблеми. Висловлене не критикується і не обговорюється до закінчення обговорення.

5. *Аналіз дилеми (проблеми)*. Студенти в колі обговорюють певну дилему чи проблему. Кожен пропонує свої варіанти, серед яких обираються найкращі.

6. *«Мозаїка»*. Цей метод поєднує як групову так і фронтальну роботу. Малі групи працюють над різними завданнями, після чого переформовуються таким чином, щоб у кожній новоствореній групі були експерти з усіх аспектів проблеми.

Як було зазначено вище, існують вимоги щодо реалізації інтерактивних методів навчання. Зупинимося на них детальніше.

- *Проведення вступного заняття*. Студентам слід чітко і зрозуміло пояснити, що таке інтерактивне навчання, опрацювати з ними основні правила роботи в групах. Наприклад:

#### **Правила для студентів**

- Кожна думка важлива.
- Не бійся висловитися!
- Ми всі – партнери!
- Обговорюємо сказане, а не людину!
- Обдумав, сформулював, висловив!
- Говори чітко, ясно, красиво!
- Вислухав, висловився, вислухав!
- Тільки обґрунтовані докази!
- Умій погоджуватися і не погоджуватися!
- Важлива кожна роль.

- *Підтримання в колективі доброзичливої атмосфери.*

- *Сумлінна підготовка до кожного заняття.* "Легке" за формою інтерактивне навчання надзвичайно важке для викладача, тому краще старанно підготувати кілька інтерактивних занять у навчальному році, ніж часто проводити похапцем підготовлені "ігри" [8, с. 17].

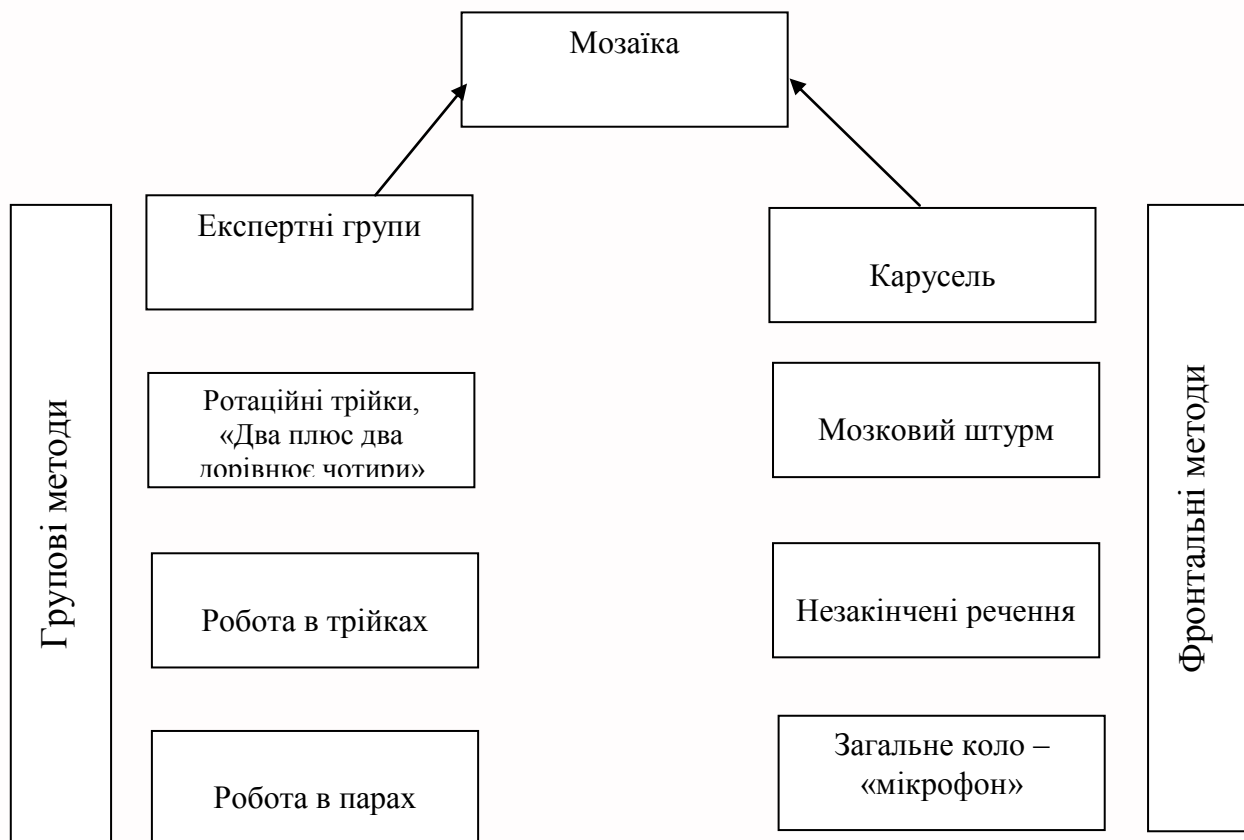
- *У роботі повинні бути задіяні всі студенти.* Звичайно, сильні студенти, а також особистості з високим рівнем контактності будуть проявляти

вищу активність, аніж замкнуті і слабкі, проте їх слід постійно залучати до роботи, створюючи ситуації успіху.

Використання інтерактивних технологій – не самоціль [7, с. 11]. Процес досягнення поставлених завдань потрібно постійно контролювати, а у випадку невдачі – переглядати стратегію і тактику роботи, шукати і виправляти недоліки.

Під час пробних уроків студентам потрібно наголосити, що урок не повинен бути перевантаженим інтерактивною роботою (1-2 методи за урок); взаємонавчання слід гармонійно поєднувати з іншими методами роботи (самостійним пошуком, традиційними методами). Крім того, студентам потрібно наголосити, що неможливо побудувати весь процес навчання виключно на інтерактивних методах, адже вони допомагають досягнути мети і приносять результат тільки в поєднанні з іншими.

Упровадження інтерактивних методів навчання відбувається за схемою "від простого – до складного". Крім того, впроваджуються як фронтальні, так і групові методи:



*Рис. Використання фронтальних і групових методів*

У процесі застосування інтерактивного навчання на практиці студенти можуть зустрічатися з певними проблемами та труднощами:

- невміння висловити власну думку;
- невміння слухати інших та об'єктивно оцінювати чужі думки і рішення;

- неготовність у процесі обговорення змінювати свою думку, йти на компроміс;
- невміння бути мобільними, змінювати методи роботи;
- невміння працювати в малих групах (лідери намагаються "тягнути" групу, а слабші відразу стають пасивними).

Проте, за умови вмілого провадження, інтерактивні методи навчання дозволяють залучити до роботи всіх студентів, сприяють виробленню соціально важливих навиків роботи в колективі, допомагають розпочати дискусію, обговорення.

При застосуванні інтерактивного навчання поглиблюється мотивація. Як засвідчують педагоги-практики, після запровадження цих методів у студентів виробилися вміння:

- дискутувати;
- приймати спільні рішення;
- спілкуватися та доповідати;
- аналізувати, синтезувати, узагальнювати, абстрагувати.

Застосування інтерактивного навчання зазвичай передбачає наступну структуру занять: мотивація; оголошення теми та очікуваних початкових результатів; надання необхідної інформації; застосування інтерактивних вправ; підбиття підсумків [7, с.82]. Студенти поступово засвоюють саме такий «регламент» і в майбутньому намагатимуться застосовувати його у своїй педагогічній діяльності, розуміючи, що уроки повинні захоплювати учнів, пробуджувати в них інтерес та мотивацію, навчати самостійному мисленню та діям.

Отже, інтерактивне навчання дає змогу наблизити викладання до нового, особистісно зорієнтованого рівня. Студенти, навчившись працювати у взаємодії, в майбутньому застосовуватимуть означені прийоми у своїй професійній діяльності.

Педагогічна практика є сполучною ланкою між теоретичною і практичною підготовкою фахівців. Упродовж усіх етапів навчання студентів вона носить навчальний характер. Педагогічна практика сприяє підвищенню якості подальшого навчання студентів, розкриттю їх індивідуальних і творчих можливостей та посідає найважливіше місце у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів. Вона дає їм змогу перевірити рівень опанування теоретичними знаннями; усвідомити роль навчальної діяльності та готує до виконання функцій учителя початкових класів, який уміє проектувати навчально-виховний процес молодших школярів із використанням науково-обґрунтованих методів, застосовувати ефективні методи навчання та різні інноваційні технології навчання; сприяє формуванню та розвитку професійно значущих умінь та навичок.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Братко М. В. Університетський коледж: пошук ідентичності / М. В. Братко // Педагогічний альманах : зб. наук. праць. – Херсон : Херсонська академія неперервної освіти, 2012. – Вип. 16. – С. 189-196.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>.
3. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.) // Освіта. – 1993. – № 44-46.
4. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 34. – С. 451.
5. Огнев'юк В. О. Освітологія як відображення міждисциплінарного підходу в наукових дослідженнях феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти» / авт. кол. : В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська [та ін.]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – С. 53-61.
6. Освітні технології / за ред. О. М. Пехоти. – К. : АСК, 2004. – 256 с.
7. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002. – 135 с.
8. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун. – К. : АСК, 2006. – 192 с.
9. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навчально-методичний посібник / С. О. Сисоєва. – К., 2011. – 320 с.

Дата надходження до редакції: 24.04.2013 р.